

Małgorzata Cwalina

Mediacja z udziałem nieletniego sprawcy czynu karalnego

Resocjalizacja Polska (Polish Journal of Social Rehabilitation) 3, 253-262

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Małgorzata Cwalina**

Mediacja z udziałem nieletniego sprawcy czynu karalnego

Wprowadzenie

Przełom XIX i XX wieku to okres wyodrębniania się prawa karnego nieletnich z prawa karnego dorosłych, czas kształtowania się nowych teorii, w których zwracano uwagę zarówno na osobę przestępcy jak i na czynniki kryminogenne, czego efektem były zasadnicze zmiany w polityce karnej.

Polski system postępowania z nieletnimi przeszedł długą ewolucję. Początek sądownictwa dla nieletnich datuje się na 1919 rok. Obecnie odpowiedzialność karna nieletnich została uregulowana dwutorowo, gdyż w stosunku do nieletnich mogą mieć zastosowanie przepisy kodeksu karnego, które w pewnych wyjątkowych wypadkach przewidują możliwość zastosowania względem nich ogólnych zasad odpowiedzialności karnej, oraz Ustawa o Postępowaniu w Sprawach Nieletnich z 26 października 1982 roku (dalej także u.p.n.). Ustawa stanowi prawny fundament polskiego modelu pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Jej zasadnicze cele to przeciwdziałanie demoralizacji i przestępczości nieletnich, stwarzanie warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego jak również umacnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczej, poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletniego oraz działanie na rzecz dobra nieletniego, stosowanie środków (uwzględniających jego indywidualne właściwości) pozwalających na osiągnięcie korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu, umożliwiających wychowanie go na obywatela świadomego swych praw i obowiązków (Dz.U. 1982 Nr 35, poz. 228 ze zm.).

Środki stosowane na podstawie u.p.n. powinny być jak najbardziej dalekie od represji karnej, zważywszy na to, iż zachowania określane jako „przestępczość nieletnich” w większości spraw nie dotyczą naruszania norm prawa karnego. Dzieje się tak chociażby ze

* Mgr Małgorzata Cwalina, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

względu na uznanie nieletniego za niezdolnego do ponoszenia winy – zgodnie z obowiązującym prawem osobie, która nie ukończyła 17 lat, w zasadzie nie może być ona przypisana. Nie świadczy to jednak o bezkarności młodych ludzi. Wobec nieletnich, którzy dopuścili się czynu karalnego bądź też przejawiają istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji sąd może orzec zarówno środki oddziaływania wychowawczego jak i poprawczego, wśród których wymienia się m.in. upomnienie, zobowiązanie do określonego postępowania, zastosowanie nadzoru kuratora czy też umieszczenie w zakładzie poprawczym. Innym środkiem przewidzianym w ustawie, który można określić mianem *diversion* jest skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego¹ (Utrat-Milecki 1996; zob. też: Gaberle 2002).

Mediacja – normy, cele, funkcje

Sędzia A. Rękas mediację definiuje jako „dobrowolne porozumienie pomiędzy pokrzywdzonym i sprawcą w celu naprawienia wyrządzonych szkód materialnych, moralnych przy pomocy bezstronnej i neutralnej osoby, jaką jest mediator. Pozwala pokrzywdzonemu na wyrażenie jego uczuć i odczuć, a także jego oczekiwań i potrzeb. Przestępcy zaś pozwala na przyjęcie odpowiedzialności za skutki przestępstwa oraz podjęcie związanych z nią działań. Sprzyja trwałemu zakończeniu konfliktu między stronami lub jego złagodzeniu. Podstawą, na której opiera się postępowanie mediacyjne jest sprawiedliwość naprawcza” (Rękas 2004, s. 3).

Głównym celem mediacji jest rozwiązanie lub zniwelowanie zaistniałego konfliktu, a przede wszystkim niedopuszczenie do dalszej antagonizacji stosunków między stronami. Szczególne znaczenie mediacja ma w konfliktach, gdzie podłożem są czyny zabronione pod groźbą kary, wtedy też priorytet stanowi załagodzenie bezpośrednich negatywnych dla ofiary skutków przestępstwa, tzw. wiktyimizacji pierwotnej, oraz osłabienie bądź wyeliminowanie zjawiska tzw. wiktyimizacji wtórnej, będącej skutkiem braku zrozumienia i wsparcia ze strony społeczeństwa. Jak zauważa V. Konarska-Wrzošek (2000) w postępowaniu mediacyjnym w sprawach nieletnich do realizacji są dwa zasadnicze cele: bliższy – rozwiązanie zaistniałego konfliktu oraz doprowadzenie do ugody w kwestii zrekompensowania krzywd

¹ Polskie akty prawne regulujące mediację w sprawach nieletnich to przede wszystkim:

- a) Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (wraz ze zmianami zawartymi w nowelizacji z 15.09.2000 r.);
- b) Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich;
- c) Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich;
- d) Rozporządzenie Rady Ministrów z 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich.

i szkód powstałych w wyniku popełnionego przez nieletniego czynu zabronionego oraz dalekosiężny jakim jest wychowanie nieletniego w duchu poszanowania prawa i nauka odpowiedzialności za swoje czyny.

Funkcje mediacji bywają różnorodnie rozumiane i prezentowane w literaturze. Najczęściej przedstawiane są na dwóch płaszczyznach: ogólnej dla wszystkich prowadzonych spraw oraz szczegółowej, charakterystycznej dla poszczególnych rodzajów postępowań.

Ogólne funkcje mediacji to przede wszystkim: wzmacnianie poczucia odpowiedzialności za własne zachowanie, promocja aktywności i przyczyniania się do budowy społeczeństwa obywatelskiego oraz usprawnianie i zmniejszanie kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości jako całości.

Mediacja z udziałem nieletniego sprawcy czynu karalnego koncentruje się przede wszystkim na oddziaływaniu wychowawczym – przekonanie nieletniego do zmiany postawy i sposobu zachowania. Ułatwia to oparcie udziału w postępowaniu mediacyjnym na całkowitej dobrowolności. Już na początku nieletni podejmuje decyzję o wzięciu odpowiedzialności za popełniony czyn i dążeniu do zniwelowania jego negatywnych skutków, bądź też o biernym oczekiwaniu na decyzje sądu (Konarska-Wrzosek, 2000; Morek, 2006).

Oprócz ogólnie przyjętych celów i funkcji na istotę mediacji składają się również bezwzględnie obowiązujące warunki postępowania mediacyjnego opracowane przez Radę Europy, obejmujące między innymi podstawowe normy odnoszące się do każdego etapu mediacji, a wśród nich:

- a) akceptowalność – polega na pełnej akceptacji osoby mediatora przez strony postępowania; każdy z uczestników ma prawo poprosić o zmianę mediatora jak również on sam może zrezygnować z prowadzenia mediacji; zasada ta obowiązuje również do aprobaty reguł przebiegu mediacji ustalonych w czasie wspólnego posiedzenia przez wszystkich uczestników; w przypadku braku akceptacji mediacja nie może być przeprowadzona;
- b) bezstronność – zobowiązuje mediatora do równego traktowania stron, z zastrzeżeniem „korygowania nierówności” powstałych w wyniku rozbieżności w poziomie wykształcenia, inteligencji itp.; mediator nie zajmuje stanowiska, pomaga jedynie obu stronom w pełnym uczestniczeniu i osiągnięciu korzyści z mediacji; respektując godność stron mediator dba o to, aby odnosiły się do siebie z szacunkiem;
- c) dobrowolność – naczelną zasadą postępowania mediacyjnego; oznacza brak presji i przymusu w wyrażaniu zgody na uczestnictwo w mediacji oraz gwarantuje możliwość wycofania się z niej na każdym etapie;
- d) neutralność – jest to obiektywność mediatora względem przedmiotu sporu i kwestii sposobu jego rozwiązania; rozstrzygnięcie konfliktu należy do stron;
- e) poufność – wszyscy uczestnicy są zobowiązani do przestrzegania poufnego charakteru postępowania mediacyjnego; sprawozdanie z toku postępowania bądź ugoda i protokół zawiera jedynie podstawowe, kluczowe informacje o przebiegu rozmów (Rękas, 2004; por. Kowalak, Młynarczyk-Zalewska, Wiktorska, 2007).

Rys historyczny mediacji w Polsce

W Polsce mediacja pojawiła się w 2001 roku. Podobnie jak w państwach Europy Zachodniej, prace nad wprowadzeniem instytucji mediacji w naszym kraju prowadziły pracownicy organizacji pozarządowych, naukowcy, oraz praktycy: sędziowie, prawnicy, kuratorzy.

Inicjatorzy utworzyli (przy Stowarzyszeniu Penitencjarnym „Patronat”) Zespół ds. Wprowadzenia Mediacji w Polsce, który w latach 1994–1995 opracował eksperymentalny program mediacji między nieletnim sprawcą czynu karalnego a osobą pokrzywdzoną.

Eksperyment – za zgodą Ministerstwa Sprawiedliwości – został zrealizowany w latach 1996–1999 w sądach rodzinnych na terenie kraju. Wybrane sądy obejmowały swoją właściwością tereny o różnym charakterze (aglomeracje, mniejsze ośrodki miejskie, tereny wiejskie), reprezentatywne dla obszaru Polski. Zespoły działały w Brodnicy, Lublinie, Pile, Poznaniu, Skarżysku Kamiennej, Warszawie, Zielonej Górze oraz Żorach. Głównym celem badań empirycznych, stanowiących integralną część projektu, była ewaluacja z przebiegu mediacji. Do badań zostali włączeni wszyscy nieletni, których sprawy o czyny karalne były skierowane przez sędziów rodzinnych (z wymienionych sądów) do postępowania mediacyjnego.

W ciągu trzech lat przeprowadzono 119 postępowań mediacyjnych, z udziałem 174 sprawców. Wstępne wyniki przedsięwzięcia dowiodły wysokiej skuteczności mediacji – odsetek ugód zrealizowanych przez sprawców w stosunku do zawartych przekroczył 90% – czego rezultatem była nowelizacja u.p.n. na mocy, której w art. 3a wprowadzono mediację z nieletnim sprawcą czynu karalnego. Formalnie instytucja ta zaczęła obowiązywać po wydaniu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 roku.

Należy zwrócić uwagę, iż odwrotnie jak w ustawodawstwie innych państw, w Polsce mediacja dotycząca nieletnich wyznaczała drogę mediacji w sprawach karnych. W Kodeksie Postępowania Karnego została ona uwzględniona w 1997 r. poprzez zastąpienie art. 320 nowym art. 23a. Pełna regulacja zagadnień mediacji w sprawach karnych została wprowadzona Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 13 czerwca 2003 r. (Wójcik, 2005; por. Waszkiewicz, 2009).

Sprawy kierowane do mediacji

Z inicjatywą skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego może wystąpić zarówno nieletni jak i pokrzywdzony. Decyzję o przekazaniu sprawy nieletniego do instytucji lub osoby godnej zaufania, podejmuje sąd rodzinny. Mediacja może być prowadzona na każdym etapie procesu sądowego. Pozytywny wynik postępowania może stanowić o niecelowości stosowania środków wychowawczych lub poprawczych. W toku działania sąd może

zobowiązać nieletniego do naprawienia wyrządzonej szkody oraz przeproszenia pokrzywdzonego. W postępowaniu wykonawczym rezultat mediacji może być przesłanką do zmiany bądź też całkowitego uchylenia wykonywanego środka wychowawczego. Dopuszczalne jest również skierowanie sprawy do mediacji w okresie próby przy warunkowym zwolnieniu z zakładu lub umieszczeniu poza nim (Nowak, 2006).

Procedura doboru spraw kwalifikujących się do postępowania mediacyjnego regulowana jest w § 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 roku (dalej także rozporządzenie), który stanowi, iż do mediacji kierowane są w szczególności sprawy, których istotne okoliczności nie budzą żadnych wątpliwości. Weryfikacja faktów sprawy jest zadaniem sędziego rodzinnego. Okoliczności pozwalają na skierowanie sprawy do mediacji jeśli nieletni nie zaprzecza dopuszczenia się określonego czynu oraz gdy strony zgadzają się odnośnie zaistniałego zajścia.

Mediacja nie może zostać przeprowadzona, gdy nieletni zaprzecza dopuszczenia się zarzucanego mu czynu, jak również gdy wymaga opieki specjalnej z uwagi na stan jego psychiki, oraz gdy sprawy wiążą się z przestępczością zorganizowaną lub też mają charakter wielowątkowy (Klaus, 2005; Antolak, 2008).

Mediator w sprawach nieletnich

Dyrektywy zawarte w rozporządzeniu stanowią, iż postępowanie mediacyjne w sprawach nieletnich jest prowadzone poza sferą czynności sądu przez mediatorów, których funkcja polega na ułatwieniu porozumienia się stron i zawarciu ugody określającej sposób szeroko definiowanego zadośćuczynienia. Mediatorzy – wpisani do wykazu prowadzanego przez prezesa sądu okręgowego – mogą działać indywidualnie, jako osoby godne zaufania, bądź też jako przedstawiciele wyspecjalizowanych instytucji.

Instytucje uprawnione do prowadzenia mediacji to te, które wykonują zadania statutowe w zakresie: diagnozy psychologicznej, mediacji, ochrony wolności i praw człowieka, poradnictwa wychowawczego i pomocy psychologicznej, profilaktyki przestępczości oraz resocjalizacji. Wśród instytucji uprawnionych wskazano także rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjny niepodlegające wpisowi do wykazu.

Sąd może przekazać sprawę osobie godnej zaufania, która: ukończyła 26 lat, w pełni korzysta z praw cywilnych i publicznych, biegle w mowie i piśmie posługuje się językiem polskim, posiada wykształcenie z zakresu psychologii, pedagogiki, socjologii, resocjalizacji lub prawa jak również ma doświadczenie w zakresie wychowania lub resocjalizacji młodzieży, potrafi rozwiązywać konflikty oraz nawiązywać kontakty międzyludzkie, daje rękomię należytego wykonywania obowiązków, odbyła szkolenie z zakresu zaznajomienia z problematyką postępowania mediacyjnego oraz uzyskania wiedzy niezbędnej do wykonywania czynności mediatora.

Przez wzgląd na charakter wykonywanego zawodu oraz pełnione funkcje ustawodawca określił katalog osób, które nie mogą prowadzić mediacji. Głównym celem zastosowania

tych wyłączeń jest zapewnienie konieczności zachowania zasad bezstronności i neutralności. Wyłączenie obejmuje czynnych zawodowo:

- a) sędziów, prokuratorów, asesorów i aplikantów sądowych lub prokuratorskich oraz inne osoby zatrudnione w sądzie, prokuraturze, Policji lub w innej instytucji uprawnionej do ścigania przestępstw;
- b) adwokatów i aplikantów adwokackich, radców prawnych i aplikantów radcowskich, notariuszy, asesorów i aplikantów notarialnych;
- c) komorników, aplikantów komorniczych i pracowników jego kancelarii;
- d) funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej;
- e) pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, zakładów poprawczych lub schronisk dla nieletnich;
- f) pracowników instytucji lub członków organizacji zajmujących się świadczeniem pomocy dla ofiar przestępstw lub działalnością na ich rzecz;
- g) ławników sądowych w czasie trwania kadencji oraz społecznych kuratorów sądowych.

Dodatkowo roli mediatora w danej sprawie nie może pełnić osoba, będąca świadkiem w sprawie nieletniego, wydająca opinię, sporządzająca wywiad środowiskowy, prowadząca terapię nieletniego, jak również osoba, względem której zachodzi okoliczność tego rodzaju, iż mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość, co do jej bezstronności.

Warto zwrócić uwagę, iż wymagania stawiane kandydatom na mediatora w sprawach nieletnich są większe aniżeli przewidziane dla mediatorów w sprawach cywilnych. Oprócz określonych właściwości osobowościowych, mediacja z udziałem nastolatków (będących w różnym stopniu dojrzałości) wymaga dodatkowych umiejętności. W związku z powyższym ustawodawca wskazał wymóg posiadania wykształcenia w jednej z określonych dziedzin oraz odbycia specjalistycznego szkolenia dla mediatorów. Standardy szkolenia – obejmujące prawne i organizacyjne aspekty funkcjonowania procedur mediacyjnych, psychologiczne mechanizmy powstawania, eskalacji i rozwiązywania konfliktów – zostały zawarte w załączniku rozporządzenia.

Kwestia wynagrodzenia mediatora za przeprowadzenie postępowania została uregulowana w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr 90, poz. 1009). Honorarium stanowi ryczałt w wysokości 10% kwoty bazowej dla sądowych kuratorów zawodowych, której wysokość jest określana ustawą budżetową na dany rok.

Stronami postępowania mediacyjnego zgodnie z rozporządzeniem są: nieletni, jego rodzice lub opiekunowie oraz pokrzywdzony – gdy jest małoletni – także jego rodzice lub opiekun. W mediacji nieletni jest równym partnerem, posiadającym prawo do decydowania o swojej sprawie i wpływie na zakres i kształt obarczających go obowiązków. W uzasadnieniu rozporządzenia zwrócono szczególną uwagę, żeby dla wychowawczego znaczenia mediacji, nieletni świadomie i aktywnie uczestniczył w postępowaniu oraz w wykonaniu zobowiązania. W związku z tym rodzice powinni zaakceptować zarówno procedury przebiegu mediacji, uzgodnione sposoby zadośćuczynienia jak i czas jego realizacji. Wskazanie

jako uczestników rodziców lub opiekuna nieletniego jest spowodowane sprawowaniem przez nich opieki nad nim oraz ich odpowiedzialnością za jego wychowanie.

Sąd rodzinny kieruje sprawę do postępowania mediacyjnego wydając decyzję procesową w formie postanowienia, które obliguje mediatora do dostarczenia pisemnego sprawozdania z przebiegu i wyników mediacji w terminie nie dłuższym niż sześć tygodni. W sytuacji, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo zawarcia ugody zachodzi możliwość przedłużenia postępowania o dalsze czternaście dni. Wyznaczony czas jest liczony od daty doręczenia osobie godnej zaufania bądź instytucji, postanowienia o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego. Ustanowienie ograniczenia czasowego służy zarówno doprowadzeniu w pewnym przedziale czasu do porozumienia stron jak również zabezpieczeniu odpowiedniej sprawności postępowania z nieletnim.

„Sąd nie jest odpowiednim miejscem do podejmowania działań wychowawczych. W sądzie nie da się uniknąć atmosfery oficjalności, co zdecydowanie utrudnia nawiązanie kontaktu z nieletnim, a sprzyja traktowaniu go jak przedmiot czynności wychowawczych, co poważnie utrudnia określenie środków, które powinny zostać zastosowane” (Gaberle, 2002, s. 8). W związku z powyższym mediacja nie może być przeprowadzana w gmachu sądu jak również, przez wzgląd na zapewnienie bezstronności i neutralności, w lokalach zajmowanych przez uczestników lub ich rodziny.

Tok postępowania mediacyjnego, zgodnie z treścią przepisów wykonawczych (§ 14 rozporządzenia), precyzyjnie określa czynności mediatora i przebiega następująco:

- a) zapoznanie z informacjami zawartymi w aktach sprawy;
- b) nawiązanie kontaktu ze stronami (odbiór zgody na udział w postępowaniu), przeprowadzenie indywidualnych spotkań z uczestnikami w celu udzielenia informacji o istocie mediacji jej zasadach i przysługujących im prawach;
- c) przeprowadzenie właściwej sesji mediacyjnej ze wszystkimi uczestnikami;
- d) pomoc w sformułowaniu treści ugody, gdy porozumienie w przedmiocie rozwiązania konfliktu zostanie osiągnięte;
- e) sporządzenie sprawozdania dla sądu rodzinnego z przebiegu i wyników przeprowadzonego postępowania;
- f) weryfikacja wykonania zobowiązań wynikających z ugody i dostarczenie informacji sędziemu rodzinnemu.

Ustawodawca reguluje także sytuacje wyjątkowe, w których przeprowadzenie mediacji bezpośredniej z różnych przyczyn nie jest możliwe. W takich okolicznościach przepisy upoważniają mediatora do przeprowadzenia mediacji pośredniej (wahadłowej). Osoba godna zaufania może skorzystać z tej formy prowadzenia postępowania pod warunkiem, że „względy oddziaływania wychowawczego na nieletniego nie stoją temu na przeszkodzie” (§ 15 rozporządzenia). W mediacji pośredniej każda ze stron spotyka się z mediatorem osobno. Wówczas rola mediatora ogranicza się do pośredniczenia, przekazywania stronom informacji, wzajemnych stanowisk i propozycji rozwiązań konfliktu.

Spotkanie twarzą w twarz z pokrzywdzonym pozwala w pełni na konfrontację nieletniego z konsekwencjami popełnionego czynu. Dlatego też preferowana przez wymiar

sprawiedliwości jest mediacja bezpośrednia, która daje większe prawdopodobieństwo osiągnięcia celu wychowawczego i resocjalizacji aniżeli mediacja pośrednia.

Niezależnie od sposobu prowadzenia procedury mediacyjnej osobie godnej zaufania udostępnione zostają informacje z akt sprawy w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia mediacji, przede wszystkim są to dane zawarte w postanowieniu o wszczęciu postępowania. „Niektórzy podkreślają, że oprócz wymienionego postanowienia sąd powinien przesłać mediatorowi kserokopię zawiadomienia o dokonanych przez nieletniego czynie karalnym lub o jego demoralizacji a także kopię zaświadczenia o wysokości wyrządzonej szkody lub kopię obdukcji lekarskiej” (Antolak, 2008, s. 44). Ogólnie przed rozpoczęciem postępowania mediator powinien zostać poinformowany o wszystkich znaczących faktach i okolicznościach przekazanej sprawy. Zgodnie z dyrektywą zawartą w § 16.2 rozporządzenia mediatorowi nie są udostępniane dokumenty objęte tajemnicą państwową, służbową, oraz te, które dotyczą stanu zdrowia nieletniego i jego karalności. Po zakończeniu procesu mediacji prowadzący jest zobowiązany wraz ze sprawozdaniem z przebiegu i wyników postępowania mediacyjnego zwrócić do sądu rodzinnego wszelkie otrzymane odpisy, kserokopie dokumentów jak również sporządzone notatki z akt sprawy i postępowania.

Protokół z przeprowadzonego procesu mediacyjnego, niezależnie od jego wyniku, powinien zostać przekazany sądowi rodzinnemu w formie pisemnej. Cytowane rozporządzenie w celu zachowania zasady poufności mediacji określa, iż sprawozdanie nie powinno ujawniać informacji o przebiegu spotkań, a także zawierać ocen zachowania uczestników oraz treści ich oświadczeń (odstępstwo od tego stanowi wyraźne wniesienie uczestnika o ujawnienie danych odnośnie do jego osoby). Aneksiem sprawozdania jest treść ugody, jeśli doszło do jej zawarcia, oraz informacje o ewentualnym wcześniejszym tj. przed skierowaniem sprawozdania do sądu, zrealizowaniu przez nieletniego jej warunków.

Postępowanie mediacyjne podlega kontroli i ocenie sędziego. Może mieć znaczący wpływ na decyzję w sprawie nieletniego przed sądem, który ma obowiązek wziąć pod uwagę sprawozdanie z przebiegu mediacji oraz jej wyniki wydając orzeczenie w sprawie. Sąd może uznać ugodę za wystarczającą i ograniczyć dalsze postępowanie do jej zatwierdzenia, może także uzupełnić ją orzeczeniem dodatkowych środków, jak również może uznać ją za zupełnie niewystarczającą i skierować sprawę – tak jak w wypadku niepowodzenia mediacji – na rozprawę.

Zakończenie

Obecnie w Polsce funkcjonują dwa podejścia do problemu winy i kary. Pierwsze koncentruje się na orzeczeniu kary adekwatnej do wyrządzonej krzywdy. Zdaniem J. Wałuk (2006, s. 11) „takie podejście reprezentuje sąd, uwzględniając różne okoliczności, wysłuchując opinii różnych osób, wertując kodeksy karne i kodeksy postępowania karnego, by znaleźć odpowiedni paragraf do określonej winy”. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę,

iż rola osoby pokrzywdzonej w postępowaniu sądowym jest właściwie minimalna. Drugie podejście ukierunkowane jest zarówno na rozwiązanie zaistniałego konfliktu, jak również na rozwijanie zachowań prospołecznych zmierzających do zrehabilitowania niekwestionowanych krzywd i szkód będących wynikiem popełnionego czynu zabronionego.

Mediacja stanowi dość obiecującą alternatywę dla współczesnego systemu sprawiedliwości karnej. Prawidłowe jej wykorzystanie może całkowicie odmienić sposób postrzegania wymiaru sprawiedliwości zważywszy na fakt, iż nadrzędnym celem jest zarówno doprowadzenie do resocjalizacji i readaptacji społecznej nieletniego jak również zapobieganie negatywnym następstwom reakcji obowiązującego systemu sprawiedliwości, który prowadzi do naznaczenia nieletniego jako osoby będącej w konflikcie z normami prawno-karnymi (Utrat-Milecki, 1996; Klaus, 2005).

Streszczenie

Artykuł przedstawia zagadnienia związane z postępowaniem mediacyjnym w sprawach nieletnich w Polsce. Powstał na podstawie autorskiej pracy magisterskiej pt. „Mediacja jako forma ochrony nieletnich przed stygmatyzacją”. Mediacja najczęściej definiowana jest jako dobrowolnie podjęta próba rozwiązania konfliktu i dojścia do porozumienia w kwestii zadośćuczynienia, w obecności bezstronnej i neutralnej osoby mediatora. W przeciwieństwie do organów sądowych głównym założeniem mediacji nie jest wskazanie kto ma rację, ale wypracowanie rozwiązania satysfakcjonującego strony sporu. Podstawowym celem mediacji w sprawach nieletnich, którzy dopuścili się czynu zabronionego jest oddziaływanie wychowawcze i poprawcze w stosunku do nieletniego.

Abstract

Mediation involving a juvenile perpetrators of criminal acts

The article describes issues concerning mediatory proceedings regarding juvenile court cases in Poland. It was based on original master's dissertation entitled "Mediation as a form of protection of the juvenile against stigma". Mediation is most often defined as a voluntary attempt to resolve the conflict and to reach an agreement as it regards the compensation, in presence of impartial and neutral mediator. By contrast with court cases, mediation's aim is not to point out who is right, but to find a solution of conflict, satisfactory to all parties. Fundamental aim of mediation within juvenile cases is educational and reformatory influence.

Bibliografia

- Antolak K. (2008). Prawne regulacje dotyczące mediacji i mediatorów w sprawach nieletnich w Polsce. *Mediator*, nr 45, s. 38.

- Gaberle A. (2002). Alternatywne środki stosowane wobec nieletnich. *Mediator*, nr 20, s. 5.
- Klaus W. (2005). Sprawiedliwość naprawcza dla nieletnich w Polsce. W: Płatek M., Fajsta M. (red.). *Sprawiedliwość naprawcza: idea, teoria i praktyka*. Warszawa: Liber.
- Konarska-Wrzosek V. (2000). Postępowanie mediacyjne w sprawach nieletnich. *Przegląd Sądowy*, nr 4, s. 62.
- Kowalak A., Młynarczyk-Zalewska A., Wiktorska P. (2007). *Prawo Karne*. Warszawa: Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej.
- Morek, R. (2006). Mediacja w kodeksie postępowania cywilnego – uwagi porównawcze na tle przepisów o mediacji w postępowaniach: karnym, w sprawach nieletnich oraz przed sądami administracyjnymi. *Monitor Prawniczy – dodatek*, nr 20, s. 1.
- Nowak A. (2006). Mediacja w postępowaniu z nieletnimi. *Chowanna*, nr 2, s. 116–125.
- Rękas A. (2004). *Mediacja w polskim prawie karnym*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza MS.
- Utrat-Milecki J. (1996). „Diversion” (wyprowadzenie) w polskim modelu postępowania w sprawach nieletnich. *Opieka – Wychowanie – Terapia*, nr 4, s. 12.
- Waluk J. (2006). Praktyczne aspekty sprawiedliwości naprawczej. W: Grudziecka M. (red.). *Mediacje. Wzmocnienie systemu wymiaru sprawiedliwości*. Warszawa: Polskie Centrum Mediacji.
- Waszkiewicz P. (2009). Mediacja w sprawach nieletnich. W: Gmurzyńska E., Morek R. (red.). *Mediacje. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Wójcik D. (2005). Mediacja w polskim prawie karnym i prawie nieletnich. *Mediator*, nr 33, s. 11.

Akty normatywne

- Dz.U. 1982 Nr 35, poz. 228 ze zm.: Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.
- Dz.U. Nr 90, poz. 1009: Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich.
- Dz.U. 2001 Nr 56, poz. 591: Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich.